

УДК 37.013

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-68-76>

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ПІД ЧАС ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

В. К. Звєкова

ORCID 0000-0002-6044-8814

У статті розглянуто питання формування і розвитку творчої особистості під час гурткової роботи. Виділяються основні завдання навчання і виховання дітей з ООП у позашкільних закладах. Автором сформульовано визначення поняття «дитяча творчість», «креативність» як основи продуктивного розвитку дитини, дослідницької поведінки. Проаналізовано психолого-педагогічні та методичні роботи з питання розвитку творчої активності дитини з особливими освітніми потребами.

На сучасному етапі розвитку спеціальної педагогіки одним із основних її завдань є всебічний розвиток особистості дитини, розвиток у неї творчих здібностей, творчого підходу до зміни навколишнього світу, активність та самостійність розумових процесів.

У статті доведено необхідність використання різних педагогічних форм і методів інклюзивного навчання та виховання дитини з особливими освітніми потребами в Новій українській школі. Інклюзивне навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами є важливою темою в освітній системі Нової Української школи. Однак, на жаль, інклюзія може бути порушена з різних причин, що створює проблеми для дітей з особливими потребами. Одна з основних проблем інклюзивного навчання в Новій українській школі полягає у недостатній підготовці вчителів для роботи з такими дітьми. Інклюзивна освіта потребує особливих навичок, знань і розуміння потреб дітей з різними освітніми потребами. Багато вчителів не отримали достатньої підготовки або підтримки, щоб ефективно працювати з такими дітьми, що ускладнює їх включення в навчальний процес. Однак, при гуртковій роботі з дітьми з особливими потребами виникають певні виклики. Важливо забезпечити інклюзивну середу, де всі діти відчують себе прийнятими та мають рівні можливості для участі. Також важливо створити адаптоване навчальне середовище з урахуванням потреб дітей з особливими освітніми потребами, включити необхідне обладнання та матеріали.

Ключові слова: гурткова робота, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, позашкільна освіта, творчість, заходи.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні тенденції соціального розвитку країни ставлять перед освітою нові задачі – відхід від орієнтації на «середнього учня», підвищений інтерес до талановитих та обдарованих дітей, до особливостей прояву та розвитку їхніх здібностей під час навчання та виховної роботи у позашкільних закладах. Навчання та виховна робота у позашкільних закладах можуть грати важливу роль у виявленні та розвитку здібностей дитини. Ось кілька підходів, які можуть бути корисними для роботи зі здібностями дітей у позашкільних закладах:

1. Виявлення здібностей. Позашкільні заклади можуть проводити діагностичні процедури та оцінювання, щоб виявити здібності дитини в різних сферах, таких як мистецтво, спорт, наука, музика тощо. Це допомагає визначити області, в яких дитина має потенціал для розвитку та надає вихователям настанову для подальшої роботи з нею.

2. Індивідуальний підхід. Враховуючи здібності дитини, позашкільний заклад може розробляти індивідуальні навчальні плани та програми, які відповідають її потребам і сприяють розвитку здібностей. Це може включати спеціалізовані заняття, тренування з використанням розширених ресурсів, викликів та завдань, які спонукають до творчого мислення та експериментування.

3. Розмаїтість програм. Позашкільні заклади можуть пропонувати широкий спектр програм та гуртків, що відповідають різним здібностям та інтересам дітей. Це дозволяє дитині знайти сферу, яка їй найбільше підходить і в якій вона може розкрити свій потенціал.

4. Підтримка та наставництво. Важливо забезпечити наявність кваліфікованих наставників та вчителів, які мають досвід роботи зі здібностями дітей. Вони можуть надавати підтримку, вказівки та стимулююче середовище, яке сприяє розвитку здібностей. Також важливо сприяти позитивному середовищу співпраці та взаємодії між дітьми, що сприяє обміну досвідом та взаємному навчанню.

5. Підтримка батьківського співробітництва. Важливо залучати батьків до процесу розвитку здібностей дитини. Це може включати зустрічі, консультації, залучення батьків до проєктів та спільних заходів. Батьківська підтримка та співробітництво є важливими факторами для успіху у розвитку здібностей дитини.

Загалом, позашкільні заклади мають потенціал стати важливими центрами для розвитку здібностей дітей. Вони можуть надати можливості для розкриття творчого потенціалу, розвитку навичок та забезпечення підтримки, що допомагає кожній дитині досягти своєї найбільшої потенційної здатності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема А. Колупаєва, Л. Савчук, З. Ленів, Н. Голуб, І. Демченко, А. Шевцов та ін., присвячують свої праці дослідженням особливостей навчального процесу осіб з особливими потребами, їх реабілітації та соціалізації. Актуальність теми полягає у тому, що в сучасному суспільстві багато дітей з різними вадами розвитку, які не дають можливості повноцінно навчатися на рівні з однолітками. Такі учні потребують допомоги кваліфікованих педагогічних працівників, готових до роботи з особливими дітьми в умовах сучасної школи. Творчий розвиток дитини з особливими потребами є важливим аспектом їхнього загального розвитку і самовираження. Особи з особливими потребами можуть мати унікальні здібності та таланти, які варто розвивати і підтримувати. Гурткова робота для дітей з особливими освітніми потребами може бути важливим аспектом їхнього розвитку та соціалізації. Однак, існують певні проблеми, які можуть виникати при організації гурткової роботи для цієї категорії дітей.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що позашкільна освіта в філософському та психологічному контексті є важливим поняттям, яке відображає навчальні та розвивальні процеси, що відбуваються поза формальною системою шкільної освіти. Вона включає широкий спектр діяльностей, які сприяють розвитку та навчанню дітей і молоді поза стандартними уроками і програмами.

У філософському контексті позашкільна освіта розглядається як доповнення до формальної освіти, яке дозволяє забезпечити гармонійний розвиток особистості. Вона надає можливості для самореалізації, виховання соціальної активності, розвитку творчого мислення та формування ціннісних орієнтацій. Філософи вважають, що позашкільна освіта допомагає розкрити потенціал кожної особистості, розвинути її таланти та інтереси.

У психологічному контексті позашкільна освіта розглядається як важливий компонент загального розвитку дитини. Вона сприяє розширенню кругозору, розвитку соціальних навичок, самостійності та творчості. Позашкільні навчальні заклади та програми надають можливість дітям

вивчати нові предмети, захоплюючи дисципліни і виконувати практичні завдання, що розширюють їхні знання та навички.

Теоретичний аналіз наукових праць в цій галузі дозволяє виявити різноманітні підходи та концепції до позашкільної освіти, дослідити її вплив на розвиток особистості, соціалізацію та навчання. Враховуючи індивідуальні потреби та інтереси дітей, позашкільна освіта може стати ефективним засобом доповнення формальної освіти та розвитку особистості в цілому.

Метою статті є аналіз змісту і ролі позашкільних закладів у розвитку творчої активності дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Творчий розвиток дитини з особливими потребами є важливим аспектом їхнього загального розвитку і самовираження. Особи з особливими потребами можуть мати унікальні здібності та таланти, які варто розвивати і підтримувати. Ми погоджуємося з думкою А. Колупаєвої, що в умовах сучасного освітнього процесу педагогам часто доводиться використовувати нові способи розвитку творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами, адже в них знижена працездатність і мотивація до будь-яких видів образотворчої діяльності; слабо розвинена творча уява; порушена рухова сфера та дрібна моторика, тактильно-рухове сприйняття, просторове орієнтування. Зорові, слухові, кінетичні і тактильні процеси сприйняття у таких дітей уповільнені. Увага нестійка, розсіяна (Колупаєва, 2009, с. 82).

В. О. Сухомлинський писав: «Витоки здібностей і обдарування дітей на кінчиках пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші нитки-струмочки, що живлять джерело творчої думки» (1983, с. 114).

Ось декілька підходів та факторів, які можуть сприяти творчому розвитку дитини з особливими потребами:

1. Індивідуальний підхід. Ключовим аспектом творчого розвитку є індивідуальний підхід до кожної дитини з особливими потребами. Вчителі та інструктори повинні розуміти унікальні потреби та здібності кожної дитини, щоб забезпечити їм відповідну підтримку та стимулювати їхню творчу активність.

2. Розширений спектр можливостей. Важливо надати дітям з особливими потребами різноманітні можливості для творчого вираження. Це може включати мистецтво, музику, танець, літературу, драму, рукоділля та інші сфери. Забезпечення доступу до різних форм мистецтва та творчої діяльності допоможе розкрити таланти дитини та сприятиме їхньому розвитку.

3. Розширені можливості для самовираження. Важливо створити безпечне та прийнятне середовище, де дитина з особливими потребами може вільно виражати свої творчі ідеї та емоції. Це може включати можливості для виступів, показів, виставок або спільних проєктів з іншими дітьми. Діти з особливими потребами повинні мати можливість бути частиною творчого співтовариства, де їхні ідеї та внесок цінні й визнані.

4. Підтримка та похвала. Важливо визнавати та підтримувати зусилля дитини з особливими потребами щодо творчого розвитку. Похвала, підтримка та конструктивний фідбек з боку вчителів, батьків та співробітників можуть значно зміцнити мотивацію дитини та розвиток їхньої творчої активності.

5. Співпраця зі спеціалістами. Робота зі спеціалістами, такими як художники, музиканти, письменники або інші фахівці у відповідних галузях, може бути важливим джерелом натхнення та навчання для дітей з особливими потребами. Співпраця зі спеціалістами допоможе підтримати та розвинути їхні творчі здібності.

На нашу думку, у педагогічному контексті творчість слід розуміти як визначальну характеристику особистості. Для вирішення цих проблем необхідні комплексні заходи. Перш за все, потрібно забезпечити належну підготовку вчителів, включаючи спеціальну підготовку з інклюзивної освіти. Також важливо створити адаптоване навчальне середовище з урахуванням потреб дітей з особливими освітніми потребами, включити необхідне обладнання та матеріали. Окрім цього, важливо працювати над формуванням позитивного соціального середовища, де діти з особливими потребами відчують прийняття та підтримку. Програми антидискримінації, тренінги для учнів та вчителів щодо розуміння особливих потреб дітей, сприяння взаєморозумінню та співробітництву можуть бути ефективними інструментами для покращення ситуації. Загалом, інклюзивне навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами має бути пріоритетом у Новій українській школі. Це вимагає системних змін, підтримки вчителів, створення належних умов та позитивного соціального середовища для всіх учнів, незалежно від їхніх потреб. Формування і розвиток творчої активності особистості є однією з ключових цілей гурткової роботи. Проте, існують певні проблеми, які можуть впливати на ефективність цього процесу. Ось декілька з них:

- Відсутність стимулюючого середовища: гурткова робота повинна надавати стимули та можливості для творчого самовираження. Проте, відсутність відповідного середовища, де би було доступне необхідне обладнання, матеріали та інструменти, може ускладнити розвиток творчих здібностей учасників гуртка.

- Неструктурованість та відсутність методик: гурткова робота може стикатися з проблемою відсутності структурованості та чітких методик для стимулювання творчості. Це може призвести до відсутності орієнтиру для учасників гуртка та недостатньої підтримки їхнього творчого процесу.

- Обмежений вибір активностей: гуртки можуть бути обмежені у своєму виборі активностей, що можуть впливати на творчий розвиток учасників. Наприклад, якщо гурток пропонує обмежені види діяльності або не враховує індивідуальні інтереси та потреби учасників, це може обмежити їхню творчу активність.

- Відсутність підтримки та менторства: для розвитку творчої активності необхідна підтримка та менторство з боку вчителя або інструктора. Відсутність належної підтримки та настанов може ускладнити процес розвитку творчих здібностей і пригнічувати мотивацію учасників.

Для вирішення цих проблем важливо створити стимулююче середовище для творчого самовираження, забезпечити доступ до необхідних ресурсів та матеріалів. Також важливо розробити структуровані методики та підходи для стимулювання творчості, а також забезпечити належну підтримку та менторство з боку вчителя або інструктора. Крім того, важливо враховувати індивідуальні інтереси та потреби учасників для стимуляції їхньої творчої активності. Творчий розвиток дитини з особливими потребами вимагає уваги, терпіння та індивідуального підходу. Забезпечення сприятливих умов та підтримки може допомогти розкрити та розвинути їхній творчий потенціал.

Гурткова робота є важливим елементом освітнього процесу, який забезпечує додаткові можливості для розвитку та самореалізації дітей. Це форма позаурочної діяльності, яка орієнтована на певну сферу інтересів або дослідницьку роботу дітей поза загальною навчальною програмою.

Гурткова робота має кілька важливих переваг:

- Розширення знань і навичок: гурткова робота дозволяє дітям поглибити свої знання та навички у певній сфері, яка їх цікавить. Наприклад, гуртки можуть пропонувати заняття з музики, танців, мистецтва, наукових досліджень, спорту тощо. Це дозволяє дітям розвивати свої таланти та захоплення.

- Соціальна взаємодія: гурткова робота створює можливості для спілкування та взаємодії з однолітками, які цікавляться подібними справами. Це допомагає дітям розвивати навички комунікації, співпраці, творчого мислення та лідерства.

- Виховання цінностей: гурткова робота може сприяти формуванню позитивних цінностей у дітей, таких як відповідальність, толерантність,

дисципліна, творчість та самодисципліна. Це може бути досягнуто через спільні проєкти, творчі завдання та взаємну підтримку в гуртковій спільноті.

- Розвиток творчості та інноваційного мислення: гурткова робота надає можливість для творчого самовираження та розвитку інноваційного мислення. Діти мають можливість виявити свою уяву, експериментувати, розвивати нові ідеї та розв'язувати творчі завдання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для вирішення цих проблем необхідні комплексні заходи. Перш за все, потрібно забезпечити належну підготовку вчителів, включаючи спеціальну підготовку з інклюзивної освіти. Також важливо створити адаптоване навчальне середовище з урахуванням потреб дітей з особливими освітніми потребами, включити необхідне обладнання та матеріали.

Окрім цього, важливо працювати над формуванням позитивного соціального середовища, де діти з особливими потребами відчують прийняття та підтримку. Програми антидискримінації, тренінги для учнів та вчителів щодо розуміння особливих потреб дітей, сприяння взаєморозумінню та співробітництву можуть бути ефективними інструментами для покращення ситуації. Крім того, існують проблеми зі створенням належних умов для навчання дітей з особливими потребами. Брак адаптованого навчального середовища, недостатня доступність до ресурсів та матеріалів, архітектурні перешкоди, відсутність спеціалізованого обладнання - все це може ускладнювати доступ дітей з особливими потребами до якісної освіти. Також, соціальне ставлення серед учнів та педагогів може бути проблемою. Деякі діти можуть стикатися з виключенням, стигматизацією та неприйняттям соціальної групи. Це може призвести до низької самооцінки, відчуття відокремленості та неспроможності досягти успіху в школі. Однак, при гуртковій роботі з дітьми з особливими потребами виникають певні виклики. Важливо забезпечити інклюзивну середу, де всі діти відчують себе прийнятими та мають рівні можливості для участі. Розробка адаптованих програм, залучення кваліфікованих інструкторів та сприяння взаєморозумінню та співпраці між всіма учасниками є важливими аспектами успішної гурткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Література

1. Боднар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. *Рідна школа*. 2011. № 3. С. 10–14.
2. Жосан О. Е. Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання: зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського. Кіровоград: Ексклюзив-систем, 2015. 468 с.

3. Колупасва А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
4. Колупасва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене. наук. - метод. посіб. Київ: Видавнича група «АТОПО», 2011. 274 с.
5. Колупасва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.- метод. посіб. Київ, 2007. 128 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1983. Т 2. 670 с.

References

1. Bodnar, V. (2011). Inklusivna osvita yak sotsialno-pedahohichnyi fenomen [Inclusive education as a socio-pedagogical phenomenon]. *Ridna shkola. No. 3. S. 10–14* (ukr).
2. Zhosan, O. E. (2015). Idei humannoi pedahohiky ta suchasna systema inkluzyvnoho navchannia [Ideas of humane pedagogy and the modern system of inclusive education]. *Zb. Mater. Vseukr. nauk.-metod. konf., prysviachenoi 97-i richnytsi vid dnia narodzhennia V. Sukhomlynskooho*. Kirovohrad: Eksklusiv-systema (ukr).
3. Kolupaieva, A. (2009). Inklusivna osvita: realii ta perspektyvy [Inclusive education: realities and prospects]. Monohr. Kyiv: «Samit-Knyha» (ukr).
4. Kolupaieva, A. A., Savchuk, L. O. (2011). Dity z osoblyvymy osvitynymi potrebamy ta orhanizatsiia yikh navchannia [Children with special educational needs and the organization of their education]. *Vydannia dopovnene ta pereroblene. Nauk. - metod. posibnyk*. Kyiv: Vydavnycha hrupa ATOPO (ukr).
5. Kolupaieva, A. A., Nayda, Yu. M., Sofii N. Z. ta in. (2007). Kontseptualni aspekty inkluzyvnoi osvity [Conceptual aspects of inclusive education]. *Inklusivna shkola: osoblyvosti orhanizatsii ta upravlinnia: navch.-metod. posibnyk*. Kyiv (ukr).
6. Sukhomlynskyi, V. O. (1983). Vybrani tvory: u 5 t. [Selected works: in 5 vol]. Kyiv: Radianska shkola, T. 2 (ukr).

DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITY OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS DURING GROUP WORK

V. K. Zviekova

The article examines the issue of formation and development of a creative personality during group work. The main tasks of education of children with special needs in out-of-school institutions are highlighted. The author formulated the definition of the concept of "child's creativity", "creativity" as the basis of a child's productive development, research behavior. Psychological-pedagogical and methodical works on the issue of the development of creative activity of a child with special educational needs are analyzed. At the current stage of the development of special pedagogy, one of its main tasks is the comprehensive development of a child's personality, the development of their creative abilities, a creative approach to changing the world around them, the activity and independence of mental

processes. The article proves the necessity of using various pedagogical forms and methods of inclusive education of a child with special educational needs in the New Ukrainian School. Inclusive education of children with special educational needs is an important topic in the educational system of the New Ukrainian School. However, unfortunately, inclusion can be disrupted for various reasons, which creates problems for children with special needs. One of the main problems of inclusive education in the New Ukrainian School is insufficient training of teachers to work with such children. Inclusive education requires special skills, knowledge and understanding of the needs of children with different educational needs. It is important to provide an inclusive environment where all children feel accepted and have equal opportunities to participate. It is also important to create an adapted learning environment taking into account the needs of children with special educational needs, to include the necessary equipment and materials.

Keywords: *group work, children with special educational needs, inclusive education, extracurricular education, creativity, events.*

Звєкова Вікторія Корніївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету (м. Ізмаїл, Україна). E-mail: vikazvekova19@gmail.com

Zviekova Viktoriia Korniiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of General Pedagogy and Special Education of Izmail State Humanitarian University (Izmail, Ukraine). E-mail: vikazvekova19@gmail.com